

OHİNLİ ŞEYH ALAUDDİN VE HADİS USULÜNE DAİR MANZUMESİ

Mehmet BİLEN^(*)

ÖZ

Klasik şark medreselerinden olan Ohin Medresesinin en meşhur simalarından olan Şeyh Alauddin, tedarisat ve tasavvufi faaliyetlerinin yanında çok sayıda eser de yazmıştır. Yazdığı eserlerden biri hadis usulüne dair olan manzumedir. Yazma halde bulunan bu manzume, el-Manzumu't-Beykûniyye'nin bazı değişikliklerle yeniden inşasından oluşmaktadır. Bu makalede Şeyh Alauddin'in hayatı eserleri ve sözkonusu manzumesi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Alauddin, Hadis Usulü, Manzume, Medrese, Ohin

ABSTRACT

Sheikh Alauddin al-Okhîni and His Poetry on Methodology of Hadith

Sheikh Alauddin, one of the most famous personalities of Okhin Madrassa which is among the classical oriental madrasas, wrote many books along with educational and mystical activities. One of his famous works is poetry about Methodology of Hadith. This poetry manuscript is a re-construction of al-Manzuma al-Bayqûniyya with some changes. In this article, the life and works of Sheikh Alauddin and the poetry under discussion has been analyzed.

Keywords: Sheikh Alauddin, Methodology of Hadith, Poetry, Madrassa, Okhin

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
bilenmehmet@hotmail.com

Giriş

Günümüze kadar varlığını sürdüren klasik şark medreselerinin en önemlilerinden birisi de Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Yukarı Koyunlu Köyü (Ohin)nde bulunan medresedir. Bölgenin ilmi ve manevi yapılanmasında önemli etkileri bulunan Ohin Medresesi, Şey Fethullah el-Verkânîsî (ö.1317/1899) ile birlikte Bitlis yöresinin en itibarlı medreselerinden bir haline gelmiştir. Yetiştirdiği alimler ve bu alimlerin telif ettikleri eserlerle dikkatleri çeken Ohin Medresesinin en önemli şahsiyetlerinden biri de babası Şeyh Fethullah'tan sonra müderrislik yapan Şeyh Alauddin'dir.

Ohin Medresesinin tanınmasında çok önemli katkıları bulunan Şeyh Alauddin, tedrisat ve tasavvufi faaliyetlerinin yanında yazdığı ilmi eserlerle de dikkat çekmektedir. Yazdığı eserlerden biri de hadis usulüne dair manzumesidir. Yazma halinde bulunan bu manzume, el-Beykûnî'nin (ö.1080/1669) *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye* diye bilinen manzumesi üzerine yapılmış bir çalışmadır.

İşte bu makalede Şeyh Alauddin'nin hayatı, eserleri ve hadis usulüne dair olan manzumesini inceleyeceğiz. Manzumesini el-Beykûnî'nin manzumesiyle mukayese edip değerlendirdikten sonra ek olarak makalenin sonunda ilim ehline sunacağız.

Hayatı

Ohinli Şeyh Alauddin 1299/1881'de Nurşin'de doğmuştur.¹ Babası bölgenin meşhur alim ve mutasavvıflarından Şeyh Fethullah el-Verkanîsîdir (ö.1317/1899). Siirt'in Baykan ilçesinin Verkanis köyünde dünyaya geldiği için bu köye nispet edilmiş olan el-Verkanîsî'nin aslen Mardinli meşhur Sultan Şehmus'un nesebinden olduğu, atalarının Siirt'in Baykan yöresine sonradan yerleştiği belirtilmektedir. Sultan Şehmus'un, Hz. Ömer'in neslinden olduğu çok yaygın bir kanaat olduğundan, bölgede bu aileye Ömerîler denmektedir.²

Şeyh Fethullah, medrese eğitimini tamamladıktan sonra yörede Seyda ve Üstad-ı A'zam lakabıyla tanınan Nakşibendi tarikatının büyüklerinden Şeyh Abdurrahman Taği (ö.1304/1888)'nin sohbetlerine devam etmiştir. Her

1 el-Ohinî, Muhammed Asım, *Birketu'l-Kelîmat fî Menâkibi Bâdi's-Sâdât*, Şarkiyat Araştırmaları Derneği Kütüphanesi yazmalar bölümü, s.133; Korkusuz, M. Şefik, *Nebri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşebendi*, İstanbul, 2010, s. 268.

2 Beroje, Sahip, "Şeyh Fethullah el-Verkanîsî, Bazı Fikhî Görüşleri ve Fikhî Anlayışı", *Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 721-742, İstanbul, 2008, s. 722. Şehy Fethullah'ın atası olan Sultan Şehmus'un ismi Şeyh Musa ez-Zûlî'dir. Abdulkadir Geylani döneminde yaşamıştır. Zûlî tarikatının kurucusu olarak bilinmektedir. Türbesi, Mardin Mazıdağı İlçesi sınırları içerisinde, Mardin-Diyarbakır Karayolu üzerindeki Şeyhan mevkiindedir. (bkz. Beroje, a.g.b., 1 nolu dipnot; Korkusuz, a.g.e., s.178)).

yönüyle hocasının takdirini kazanan el-Verkanisi, hem hocasının kızıyla evlenmiş, hem de Hocasının isteğiyle onun halifesi olmuştur. Tedris faaliyetini uzun müddet kendi köyü Verkanis'te devam ettirmiş, sonraları Bitlis'e yerleşmiş ve orada kurduğu bir medresede (Ohin'de) hayatının sonuna kadar talebe yetiştirmiştir. Hicri 1317/1899'da Bitlis'te vefat etmiştir.³

Şeyh Fethullah'ın ilk erkek çocuğu olarak dünyaya gelmesi hasebiyle doğumu büyük bir sevince sebebiyet vermiş olan Şeyh Alauddin, ilim tahsiline babasının yanında başlamıştır. Medreselerde okutulan sıra kitaplarından Hüsamkati'ye⁴ varıncaya kadar burada okumuştur. Tahsil hayatının ondan sonraki kısmına ise Bitlis'te Hacı Abdülkerim el-Hizani'nin yanında devam etmiş ilim icazetini de bu zattan almıştır.⁵

Babası gibi ilmin yanın da tasavvuf-tarikat ile de ilgilenen Şeyh Alauddin, tasavvuf icazetini Abdurrahman Taği'nin oğlu olan ve bölgede Hazret olarak bilinen Nakşibendi tarikatına mensup Şeyh Muhammed Diyauddin'den almıştır. Nurşinde meskun olan Hazret, Şeyh Alauddin'nin babası Şeyh Fethullah'ın halifesidir.⁶

Şey Alauddin, Medreselerin kapatılmasından sonra Bitlis'ten ayrılıp Mutki ilçesine bağlı Ohin'e (Yukarı Koyunlu Köyü) yerleşmiş ve ilmi çalışmalarını babası Şeyh Fethullah tarafından kurulan Ohin medresesinde sürdürmüştür.⁷

Dareyn saadetini elde etmenin yolunun ilim tahsilinden geçtiğine inanan Şeyh Alauddin, medreselerde tedrisatın yasaklandığı ve medrese mensuplarının takibata uğradıkları bu dönemlerde bile tedrisata devam etmiş ve çevresindeki talebe ve hocaları da bu konuda teşvik etmiştir. Bölgedeki medreselerde ilim tahsilinin devam etmesinde onun bu teşviklerinin ve tedrisata devam etmesinin önemli katkısı olmuştur.⁸

3 Beroje, Sahip, a.g.b., s.722-723; Korkusuz, *Meşayih Nakşebendi*, s. 211.

4 Medreselerde Moll Câmî'nin (ö.898/1492) *el-Fevaidü'd-Diyâiyye* adıyla İbn Hacıb'in (ö.647/1249) *el-Kaifiye*'si üzerine yazdığı şerhini bitiren talebeler mantık ilmine başladılar. Mantık ilmine dair Esiruddin el-Ebherî'nin (ö.663/1264) *İsâgüci* adlı eseri, Hüsamuddin el-Kâti'nin (ö.760/1358) şerhiyle birlikte okutulmaktadır. el-Kâti'nin bu şerhi medrese çevrelerinde *Hüsamkâti* olarak bilinmektedir. Bkz. Öztoprak, Sadreddin, *Şark Medreselerinde Bir Ömür*, Beyan Yay, İstanbul, 2003, s. 187; Yalar, Mehmet, "Tatvan ve Çevresinde Tarihi Medrese Geleneği", *Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 643-658, İstanbul, 2008, s. 654.

5 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 135; Korkusuz, *a.g.e.*, s. 269.

6 Korkusuz, *a.g.e.*, s. 270; Güneş, Seyfullah, *Cumhuriyet Döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Hadis Öğretimi*, (Y.Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmış Y. Lisans Tezi) Van, 2011, s. 31.

7 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 138; Yalar, Mehmet, *a.g.b.*, s. 645.

8 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 138-139.

Şeyh Fethullah'tan itibaren Bitlis yöresinin en itibarlı medreselerinden bir haline gelmeye başlamış olan Ohin medresesi Şeyh Alaeddin ile birlikte çok daha tanınır hale gelmiştir.⁹

- 9 Bkz. Çiçek, M. Halil, "Tatvan ve Çevresinde İlmî Çalışmalar ve Ohin Medresesi Örneği", *Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 565-585, İstanbul, 2008, s. 571. Çiçek, bölgenin iki meşhur Medresesi olan Norşin ile Ohin medreselerini mukayese ettikten sonra Ohin medresesi hakkında şu bilgilere yer vermektedir: "Norşin ve Ohin medreseleri, medrese çevrelerinde birer marka idiler. Birincilik Norşin'in olmakla beraber Ohin de ikinciliği hak ediyordu. Ohin medresesinde Ohinli olarak bölge genelinde tanınan Şeyh Alaeddin, Şeyh Cüneyd, Şeyh Halid ve Diyarbakırlı Molla Abdus-selam-i Hundufî gibi bazı karizmatik ilim şahsiyetleri Ohin'i markalaştırdı. Özellikle 20. asrın ikinci çeyreğinden itibaren Ohin medresesi kendi ismini duyurdu. Ohin Medresesini avantajlı kılan ve zayıf da olsa günümüze kadar bir şekilde varlığını sürdürmeye yardımcı olan unsurların başında şeyh ailesinden sürekli müderris olan kimselerin olması, ailenin de bunu devam ettirmek için gayret göstermesi ve bir taraftan da aile bireylerinin de bazı siyasi olaylara karışmış olmaması gelir. Mesela Norşin medresesinin kapanmaya yüz tuttuğu sıralarda Ohin medresesinde medrese çevrelerinde iyi birer alim olarak bilinen Şeyh Halid, ve Şeyh Safvetullah gibi bazı flaş isimler ders veriyordu ve medreseye canlılık ve dinamizm katıyorlardı. (...) Ohin medresesi, Şeyh Fethullah'tan itibaren Norşin'den sonra yörenin en itibarlı medreselerinden biri sayılmaya başlandı. Yukarıda da değinildiği gibi orda yetişen Şeyhin iki oğlu Alaeddin, Cüneyd ve torunu Halid, Ohin medresesini markalaştırdı. Bu gibi simalar toplumda Ohin medresesine ciddi bir itibar kazandırdılar. Şeyh Fethullah'ın bölgenin ilmî ve tasavvufî çevrelerinde zaten ciddi bir saygınlığı vardı. Her iki çocuğunun da ilmî performansı, zekası ve birikimi medresenin prestijini artırarak artık ondan seçkin bir medrese diye söz ettirdi ve ilim çevrelerinin oraya yönelmesini sağladı. 20. asrın ikinci yarısından itibaren artık insanlar yetenekli öğrencileri oraya yönlendirmeye başladılar. Ohin medresesi işleyiş, müfredat programı ve çalışma yöntemi açısından diğer medreseler gibi çalışıyordu. Gramer kitapları birinci sırayı almakla beraber, Kazî Tefsiri, Celaleyn Tefsiri, Sahihî Buharî, ve nahivde ağıdalı üslubuyla bilinen *İmtihanu'l-Ezkiya*, tasavvuf edebiyatından Mevlana Halid el-Bağdadî'nin (ö. 1243/1827) Farsça Divanı ve yine tasavvuf edebiyatında olan ancak oldukça zengin bir birikim ve yüksek bir kültür hamulesi olan Molla Ahmed el-Cezerî'nin (ö. yaklaşık 11. asrın son çeyreği) Kürtçe Divanı gibi sıra dışı kitaplar da okutuluyordu. Ohin medresesinde birçok serhat medresesinde olduğu gibi Farsça'ya da ayrı bir öğrenim veriliyordu. Zaten Mevlana Halid'in Divanının okutulması da bunun ifadesidir. Arapça, Kürtçe ve Farsça dilleriyle Siyer-i nebide 5559 ve şemail-i şerife hakkında da 5565 beyit yazan ve ayrıca hacimli bir divanı da bulunan Tatvanlı Molla Nurullah (ö. 1423/2003) ve İstanbul'un klasik ilim çevrelerinde Kazî Tefsiri'ndeki yetkinliği ve Arap Edebiyatındaki geniş vukufiyetiyle kendisinden söz ettiren emekli Çanakkale müftüsü Mehmed Şirin Hoca Ohin medresesindeki ilmî yapının mahsulüdürler. (...)Aslında bu, Ohin medresesinin müfredat programının ciddi olduğunun açık bir göstergesidir. Ayrıca ilerde de göreceğimiz gibi Ohin medresesinde yetişen hocaların telif ettikleri kitap listesi de Ohin'in birikiminin fena olmadığını göstermektedir. (...) Van merkezde emekli imam olan İbrahim Sarımurad'ın ifadesine göre kendisinin orada öğrenci olduğu yaklaşık altmışlı yıllarda Ohin medresesinde 80-100 arasında öğrenci kalıyordu. Müderrisler o zaman için Şeyh Alaeddin'in iki oğlu Şeyh Halid ile Şeyh Mazhar'dı (ö.1988). (...) Ohin medresesinin işleyişini bize şifahî olarak aktaran sözlü tarih aktarıcılarının beyanına göre öğrencilerin kalabalık olması nedeniyle öğrencilere gruplar halinde ders veriliyordu. Her on kişi bir grup oluşturuyordu. Medresenin yemeği Şeyhgilin evinden geliyordu. An-

Cumhuriyetin ilanından sonra bölgede meydana Şeyh Sait olayından sonra yöredeki birçok âlim ve şeyhle beraber İzmir'e sürgüne gönderilmiştir. Şeyh Alauddin sürgünde geçen yaklaşık iki yıllık sürede de yanında bulunanlara İslamî ilimleri öğretmek suretiyle tedrisata devam etmiştir. Ayrıca kendisini tanıma imkânı bulmuş İzmir yöresi âlimleri de zaman zaman onu ziyaret edip ilminden istifade etmişlerdir.¹⁰

İki yıl süren sürgünden sonra memleketine dönen Şeyh Alauddin, bölgedeki ağaların yaptıkları bazı faaliyetler sebebiyle mahkûm edilmiş, kardeşi Şeyh Cüneyd ve yörenin tanınan bazı âlimleriyle birlikte Gaziantep'te hapishaneye atılmıştır. Şeyh Alauddin, bir yıl üç ay süren mahpusluk döneminde de yanında bulunanlara ders vermeye devam etmiştir.¹¹

İlim ve irşad faaliyetiyle yetmiş yıllık ömrünü tamamlamış olan Şeyh Alauddin, 28 Safer 1369/20 Aralık 1949 tarihinde Ohin'de vefat etmiştir.¹²

Çok sayıda talebe yetiştirmiş olan Şeyh Alauddin, ilmi konulardaki vukufiyetiyle yöredeki ilim ehli arasında büyük saygınlık kazanmıştır. Özellikle Şafii fikhında çok özet olduğundan üslubu kapalı olan ve anlaşılması zor kitaplar arasında yer alan Kadi Zekeriya el-Ensari'nin *Menhecû't-Tullab'*ını ve Ahmed b. Hacer el-Heytemî'nin *Tuhfetu'l-Muhtac'*ını iyi çözmekle şöhret bulmuştur. Öyle ki, bölgede Diyarbakır/Hazrolu Hacı Fettah Hocaefendi ile Şeyh Alauddin'den sonra hiç kimsenin Tuhfe ile Menhec'in ibarelerini çözemediğine dair bir kanaatin yaygın olduğu belirtilmektedir.¹³ Muhtemelen bunun etkisiyle yöredeki bazı ilim ehli arasında meşhur Şafii âlim Ahmed b. Hacer el-Heytemîye nisbetle el-Heytemî veya Heytemiyyu zamanına olarak nitelendirildiği belirtilmektedir.¹⁴

Eserleri

Şeyh Alauddin'in mensubu bulunduğu Ohin medresesini, diğer klasik şark medreselerinden farklı kılan önemli hususlardan biri, bu medresede telif geleneğinin gelişmiş olmasıdır. Şeyh Alauddin'nin babası Şeyh Fethullah

cak imkanlar sınırlı olduğu için öğrencilere haftada ancak iki gün yağlı yemek verilebiliyordu. Sair zamanlar ekme ve ayran türü basit yemekler verilirdi. Yani kutu la yemut idi." (bkz. Çiçek, M. Halil, a.g.b., s.571-573).

10 el-Ohinî, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 140; Korkusuz, *a.g.e.*, s. 274.

11 el-Ohinî, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 144; Korkusuz, *a.g.e.*, s. 276.

12 el-Ohinî, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 148.

13 Çiçek, M. Halil, a.g.b., s. 572.

14 el-Ohinî, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 139.

el-Verkanisî (ö.1317/1899)¹⁵ ile başlamış olan bu gelenek Şeyh Alauddin ve kardeşi Şeyh Cüneyt (ö.1958) ile devam etmiştir.¹⁶ Onlardan sonra Şeyh Alauddin'in oğlu Şeyh Mazhar (ö.1988) ve torunu Şeyh Safvetullah (ö.1981) yazdıkları eserlerle bu geleneği sürdürmüşlerdir.¹⁷

Şeyh Alauddin'in değişik ilim dallarında kaleme aldığı eserleri şunlardır:

1- *Cela'ül-Ayn*.¹⁸ 2480 beyitten oluşan bu manzum eserde Şerefuddin Yahya b. Nureddin el- İmritî'nin (ö. 989/1581'den sonra) Şafii fihhına dair yazmış olduğu *Nazmu't-Tabrîr* ile *Nihayetü't-Tedrid fi Nazmi Gayetî't-Takrîb* adlı manzum eserlerini bir araya getirmiştir. Ahmed b. Huseyn b. Raslân'ın (ö.844/1440) *Safvetu'z-Zübed* adlı eserinden de bazı ilavelerde bulunmuş olan Şeyh Alauddin, el-İmritî'nin eserlerinde hazf, takdim, te'hîr ve bazı değişiklikler de yapmıştır.¹⁹

2- Hadis Usulüne dair olan manzume.²⁰ Bununla ilgili ilerde geniş bilgi verilecektir.

3- *Hidayetu's-Sibyan*.²¹ Tecvîd ilmine dair olan bu eserde maharicu'l-huruf, sıfatü'l-huruf, keyfiyetü'l-eda, idğam, tenvin, nun-ü sakine, meddin çeşitleri ve vakf konularını incelenmiştir. Şeyh Alauddin'in bu eserine aldığı konuların tamamına yakını İbnu'l-Cezerî'nin (ö.833/1429) Tecvîd ilmine dair *Cezeriye* ismiyle bilinen meşhur manzumesinden aldığı anlaşılmaktadır. Yaptığı bütün iş, gerekli görmediği bazı beyitleri kaldırmış olması ve bazı beyitlerin yerlerini değiştirmesidir.²²

4. *Hülasatu'l-Vad*.²³ Şeyh Alauddin, Vad' ilmine dair olan bu risalede, Molla Halil el-İs'irdi (ö.1255/1839) ile Molla Ebubekr es-Surî'nin Vad' ilmiyle ilgili risalelerini özetleyerek bir araya getirmiştir.²⁴ Kendisi de bazı katkılarda bulunarak kolayca ezberlenebilen özet bir metin hazırlamıştır.²⁵

15 Şeyh Fethullah el-Verkanisî'nin eserleri: *Risaletü'l-Kufr ve'l-Kebâir, ed-Dürerü'l-Behiyye fi'l-Avamil'n-Nahviyye, Menasiku'l-Hacc ve'l-Umre*, bazı tasavvufi ve fihhi meselelere dair *Mek-tubât* ve çocuklar için kaleme aldığı *Akıda İmané* adlı risalesi. Bkz. Beroje, Sahip, a.g.b. s. 723; Çiçek, M. Halil, a.g.b., s. 574-575.

16 Çiçek, M. Halil, a.g.b., s. 574.

17 Şeyh Mazhar ile Şeyh Safvetullah'ın eserleri için bkz. Çiçek, M. Halil, a.g.b., s. 580-583.

18 el-Ohinî, Muhammed Asım, a.g.e., s. 134.

19 Çiçek, a.g.b., s. 576-577.

20 el-Ohinî, Muhammed Asım, a.g.e., s. 134.

21 el-Ohinî, Muhammed Asım, a.g.e., s. 134.

22 Çiçek, a.g.b., s. 577-578.

23 el-Ohinî, Muhammed Asım, a.g.e., s. 134.

24 Çiçek, a.g.b., s. 578. (Ohinli Alauddin, *Hulasatü'l-Beyan*, ofset basım, byy., tsz., s. 27'den naklen)

5. *Hulasatü'l-Beyan*.²⁶ Şeyh Alauddin, Beyan ilmine dair olan bu risalenin sonunda belirttiği gibi Molla Halil el-İs'irdi (ö.1255/1839) ile Molla Ebubekr es-Surî'nin Beyanla ilgili risalelerini bir araya getirmiş ve buna ciddi katkılarda bulunarak öğrenciler için faydalı özet bir metin meydana getirmiştir.²⁷

6. *Mulahassu'l-Adab*.²⁸ Şeyh Alauddin, bu risalede tartışma usul ve kaidelerini anlatan "*İlmu'l-Bahs*" veya "*İlmu'l-Adab*"a dair Maraşlı Saçaklızade Mehmet Efendi (ö.1145/1732) tarafından telif edilmiş olan *er-Risaletü'l-Velediyye* isimli eseri faydalı bazı ilavelerde bulunarak özetlemiştir.²⁹

7. *Tezhibu't-Tehzib*.³⁰ Teftâzânî'nin (ö.793/1390) mantık ve münazara ilmine dair yazmış olduğu *Tehzibu'l Mantık* kitabını esas almış, bu eserde var olan faydalı bilgilerin çoğunu almış ve başka eserlerde de bulunduğu faydalı bilgileri de ilave ederek anlaşılması kolay olan özet bir metin oluşturmuştur.³¹

8. Babası Şeyh Fethullah'ın Kürtçe olarak yazdığı *Risaletü'l-Kufr ve'l-Kebâir'i Arapça'ya* çevirmiştir.³²

9. Şeyh Safvetullah (ö.1981) tarafından derlenen *Kitâbu'l-Funûni'l-Muh-telife*³³ isimli eserde Şeyh Alauddin'e ait bazı notlar da yer almaktadır.³⁴

25 Çiçek, a.g.b., s. 578.

26 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 134.

27 Çiçek, a.g.b., s. 578.

28 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 135.

29 Çiçek, a.g.b., s. 579.

30 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 135.

31 Çiçek, a.g.b., s. 579. (Ohinli Şeyh Alauddin, *Tezhibu't-Tehzib*, ofset basım, byy., tsz, s. 1'den naklen).

32 el-Ohini, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 135; Çiçek, a.g.b., s. 575.

33 "Safvetullah Efendinin h. 1402'de yazıp daktilo ettiği bu çalışma gerçekten yoğun, yorucu ve sabırlı bir emeğin mahsulü olduğu her tarafından belli eder. Bu çalışma, bir yandan bir tashih cetveli bir yandan da medreselerde okutulan kitaplar üzerinde kaydedilen bir notlar koleksiyonudur. Yazı karakterleri çok küçük olduğu halde 623 sayfadan meydana gelen bu çalışmada medresede okutulan Sadedinden itibaren tüm sıra kitapların Tedric, Suyutî'nin haşiyesi Ebu Talib, Abdülğafur'un haşiyesi Abdülhakim ve Mele Ali Tasrifinin Haşiyesi Kızılcı gibi bazı haşiyeler ve medreselerde ikinci ders kaynağı olan Celaleyn, Tarihu'l-Hulefa, İşaratu'l-İ'caz, Şerhu İsam Ale'l-Vad', İmtihanu'l- Ezkiya gibi ve de hiç ders kitabı olmayan es-Savaiku'l-Muhrike gibi bazı eserler de dahil tam 35 kitabın tashihi yer almaktadır. O, her tashihinin yer aldığı satır ve sayfa numaralarını vermektedir. Ancak tashihe esas aldığı kitabın baskı sayısını, baskı yerini ve tarihini vermemekle istifade etme imkanını minimize etmiş olmaktadır." (Bkz. Çiçek, a.g.b., s. 582.)

34 Çiçek, a.g.b., s. 583.

10. Şeyh Alaüddin'in Molla Hasan Efendi el-Muşî'nin ahzabı üzerine yazdığı çok sayıda haşiyesinin bulunduğu da belirtilmektedir.³⁵

Şeyh Alaüddin'in eserleri incelendiğinde bunların özgün eserler olmaktan ziyade daha önce yazılmış olan bazı kitapların özetlerinden oluştuğu görülmektedir. Aslında bu uygulama geleneğimizde var olagelmiş bir telif tarzıdır. Hemen hemen her ilim dalında buna benzer çalışmalar görmek mümkündür. Hadis Usulü literatürü özelinde baktığımız da ise İbnu's-Salâh'tan (ö.643/1245) sonra gelen usulcülerin, *Ulûmu'l-Hadis* üzerine ihtisar etme, manzum hale getirme, şerh etme gibi bu türden çok sayıda eseri kaleme aldıklarını görüyoruz. Dolayısıyla Şeyh Alaüddin'in de teliflerinde bu geleneğe uyduğunu söylemek mümkündür.

Hadis Usûlüne Dair Manzumesi

Hadis Usûlüne dair yazılmış ilk müstakil eser olan er-Râmehurmuzî'nin (ö.360/971) *el-Muhaddisu'l-Fâsil beyne'r-Ravî ve'l-Va'î* sinden bugüne çok sayıda eser yazılmıştır. Bunlar arasında en şöhret bulanı İbnu's-Salâh'ın *Ulûmu'l-Hadis*'idir. Hadis Usûlü literatüründe bir dönüm noktası olan *Ulûmu'l-Hadis*'den sonra özgün eserler dönemi adeta bitmiştir. Ondan sonra yazılan eserlerin hemen hemen hepsi onu esas almışlardır.³⁶

Ulûmu'l-Hadis, bazı alimler tarafından manzum hale getirilmiştir. Bu alimlerden biri de *Ulûmu'l-Hadis'i Eلفiyetu'l-Hadis* ismiyle manzum hale getiren Hafız el-İrâkî'dir (ö.806/1403). es-Suyutî'nin (ö.911/1277) de *Eلفiyetu'l-Hadis* isimli manzum bir eseri bulunmaktadır. *Ulûmu'l-Hadis*'i esas alan bu manzumelerin yanında İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö.852/1448) *Ulûmu'l-Hadis*'i ihtisar ederek telif etmiş olduğu *Nuhbetu'l-Fiker* adlı eserini de manzum hale getiren birçok kişi olmuştur.³⁷

Bu ilk çalışmalardan sonra en çok şöhret bulmuş olan manzum eserlerden biri de *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'dir. Ömer b. Muhammed b. Fettûh el-Beykûnî (ö.1080/1669) tarafından yazılmış olan bu manzume akıcı üslubu

35 el-Ohinî, Muhammed Asım, *a.g.e.*, s. 135.

36 Bkz. Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, İFAV Yay. İstanbul, 1989, s. 184; Bağcı, H. Musa, "Hadis Çalışmalarının Gerileme Dönemlerinde Hadiste İctihad Kapısının Kapatılması Sorunu", *İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Sempozyumu*, 541-573, Ankara, 2003, s. 568; *Hadis Tarihi ve Metodolojisi Ders Notları*, Diyarbakır, 2011, s. 224; Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İFAV, İstanbul, 2011, s. 64. İbnu's-Salâh'ın kitabını esas alan Hadis usulü çalışmalarının listesi için bkz. Kırbaçoğlu, M. Hayri, "İmam Şafî'nin "Risâle"sinin Hadis İlmindeki Etkileri", *İslamî Araştırmalar Dergisi (Hadis-Sünnet Özel Sayısı)*, X/1,2,3, 1997, s. 98-99.

37 Kırbaçoğlu, M. Hayri, *a.g.m.*, s. 99.

sebebiyle kolaylıkla ezberlenebildiği için şöhret bulmuştur.³⁸ Bu manzum eser üzerine çok sayıda şerh ve haşiye yazılmıştır.³⁹

el-Manzûmetu'l-Beykûniyye üzerine eser yazanlardan biri de Şeyh Alauddin'dir. Onun Hadis Usûlüne dair yazdığı manzumesi *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'yi esas alan bir çalışmadır. O, manzumesinde Beykûnî'nin manzumesini esas aldığına, ondan yararlandığına dair herhangi bir şey söylememişse de bunu anlamak mümkündür. Zira Şeyh Alauddin'in manzumesini Beykûnî'nin manzumesiyle karşılaştırdığımız zaman, bu husus açıkça görülmektedir. Şeyh Alauddin, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'nin beyitlerinin sıralanışını aralarında bazı takdim ve tehirler yapmak suretiyle değiştirmiştir. Kendisi Beykûnî'nin ele almadığı bazı istılahları eklediği gibi mazumenin bazı beyitle-

38 Koçkuzu, Ali Osman, "el-Beykûniyye", *DİA*, VI, s. 68; es-Suleymânî, Ebu'l-Hasan Mustafa b. İsmail, *el-Cevâhiru's-Suleymâniyye Şerhu'l- Manzûmeti'l-Beykûniyye*, Riyâd, 2006, s.15-16.

39 *Manzûmetu'l-Beykûniyye* üzerine yazılmış şerh ve haşiyeler: **1.** Abdulkadir b. Celâluddin el-Mahallî (ö.1065/1654'ten sonra), *Fethu'l-Kâdiri'l-Mu'in bi Şerhi Manzûmeti'l-Beykûni fi İlmî'l-Hadis*, **2.** Ahmed b. Muhammed el-Huseynî (ö.1098/1686) *Telkîhu'l-Fiker bi Şerhi Manzûmeti'l-Eser*, **3.** Muhammed b. Abdülbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî (ö.1122/1710), *Şerh ale'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*. Ez-Zurkânî, el-Hamevî ile ibnu'l-Meyyit ed-Dimyâtî'nin şerhlerinin bir araya getirip bazı eklemelerde bulunarak şerhini oluşturmuştur. **4.** Atiyye el-Echûrî (ö.1190/) tarafından ez-Zurkânî'nin şerhine bir haşiye yazılmıştır. **5.** Şemsuddin Muhammed b. Muhammed el-Bedîrî (1140/1727), *Safvetu'l-Mileh bi Şerhi Manzûmeti'l-Beykûni fi Fenni'l-Mustalah*, **6.** Abdurrahman b. Suleyman b. Yahya el-Ehdel (ö.1250/1834), *Havâşî ale'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **7.** Muhammed Bedruddin b. Yusuf el-Medenî ed-Dimaşkî (ö.1354/1935), *ed-Dürretu'l-Behiyye fi Şerhi'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **8.** Muhammed b. Halife b. Hamd en-Nebhânî (ö.1369/1949), *en-Nubbetu'n-Nebhâniyye Şerhu Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **9.** Hasan b. Muhammed el-Meşşât el-Mekki (ö.1399/1978), *et-Takrîrâtus-Seniyye Şerhu Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **10.** Câdümevlâ Muhammed b. Mâdân, *Haşiye ale'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **11.** Mahmud Neşşâbe, *el-Behcetü'l-Vaz'iyye Şerhu Metni'l-Beykûniyye*, **12.** Siddik Hasan Han, *el-'Urcûn li Şerhi'l-Beykûn*, **13.** Hamd b. Salih el-Kamrâ en-Nâbit, *et-Târîfât en-Nediyye ale'l- Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **14.** Ummu'l-Leys, *el-Esiletu's-Seniyye ale'l- Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **15.** Abdullah Suleyman b. Nasr Ulvân, *el-Emâli'l-Mekiyye ale'l- Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **16.** Abdullah b. Abdurrahman, *es-Semerâtu'l-Ceniyyefi Şerhi'l-Beykûniyye*, **17.** Ebu'l-Hasan Mustafa b. İsmail es-Suleymânî, *el-Cevâhiru's-Suleymâniyye Şerhu'l- Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **18.** Ahmed b. Hammûd el-Hâlidî, *ed-Dureru'n-Nakiyye fi Şerhi Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **19.** Abdullah Câsim el-Cenâbî, *Şerhu'l-Beykûniyye*, **20.** Abdulkерim b. Abdullah el-Hudayr, *Şerhu Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **21.** Abdullah Siracuddin, *Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, **22.** Muhammed b. Sâlih el-Usaymin, *Şerhu Manzûmeti'l-Beykûniyye fi Mustalahi'l-Hadis*. (Bkz. ez-Zurkânî, Muhammed b. Abdülbâkî, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye bi Şerhi Muhammed b. Abdülbâkî ez-Zurkânî*, tahk. Salah Muhammed Avîda, Beyrut, 2004, s. 5(muhakkik mukadimesi); İbn Cubrîn, Abdullah b. Abdurrahman, *es-Semerâtu'l-Ceniyyefi Şerhi'l-Beykûniyye*, Riyad, 1416, s. 4-6 (Muhakkik notu); Koçkuzu, "el-Beykûniyye", *DİA*, VI, s. 68; Siracuddin, Abdullah, *Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, *Haleb*, 2009, s.18-19.)

rini de dışarıda bırakmıştır. Böylece otuz dört beyitten oluşan *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'yi kırk beyitte yeniden inşa etmiş gibidir. Nitekim M. Halil Çiçek de medreselerin müfredatında yer alan Hadis derslerinden ve okutulan kitaplardan söz ederken "...Ohinli Şeyh Alauddin'in (ö.1369/1949) hadis usulüne dair nazım/şiir olarak kaleme alınan *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'yi yine nazım/şiir olarak fakat birçok ilave ile yeniden yazması buna başka bir örnek teşkil eder..." şeklindeki sözleri de kanaatimizi desteklemektedir.⁴⁰ Ayrıca bugün hala varlığını sürdürmekte olan Ohin medresesi çevresinde de Şeyh Alauddin'in manzumesinin Beykûnî'nin manzumesi üzerine yapılmış bir çalışma olduğu kabul edilmektedir.⁴¹

Otuz dört beyitten oluşan *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'de sırasıyla şu ıstılahlar ele alınmıştır: 1. *sabîh*, 2. *hasen*, 3. *zayıf*, 4. *merfû*, 5. *maktû*, 6. *musned*, 7. *muttasıl*, 8. *muselsel*, 9. *azîz*, 10. *meşhûr*, 11. *mu'an'an*, 12. *mubhem*, 13. *âlî isnad*, 14. *nâzil isnad*, 15. *mevkûf*, 16. *mursel*, 17. *garîb*, 18. *munkatı*, 19. *mu'dal*, 20. *mudelles (tedlisu'l-isnad, tedlisu's-suyûh)*, 21. *şaz*, 22. *maklûb*, 23. *ferd*, 24. *muallel*, 25. *muzdarib*, 26. *mudrec*, 27. *mudebbec*, 28. *muttafik ve mufterik*, 29. *mu'telif ve muhtelif*, 30. *munker*, 31. *metruk*, 32. *mevzu*.

el-Manzûmetu'l-Beykûniyye'de yer alan konuları bu şekilde sıraladıktan sonra Şeyh Alauddin'in manzumesinde yaptığı müdahaleleri maddeler halinde yazıp değerlendireceğiz:

1. Şeyh Alauddin, Beykûnî'nin hamdele ve salveleden ibaret olan ilk beytinden hemen sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) adına ve ashabına da salavat getirdiği bir beyit eklemiştir.

2. *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'de yer almayan *ilmu'l-hadis*, *sened*, *metin*, *hadis*, *haber*, *eser*, *tevatür* (mutevatir) ve *mu'allak* ıstılahlarını anlattığı 3, 4, 5, 6, 7, 12 ve 19 numaralı beyitleri de eklemiştir. Böylece manzumesinde kırk ıstılahın tanımını zikretmiştir.

3. Şeyh Alauddin'in yaptıkları bundan ibaret değildir. O, kendi ekledikleriyle birlikte ıstılahların sıralanışını şu şekilde değiştirmiştir:

1. *ilmu'l-hadis*, 2. *sened*, 3. *metin*, 4. *hadis*, 5. *haber*, 6. *eser*, 7. *merfû*, 8. *maktû*, 9. *mevkûf*, 10. *musned*, 11. *muttasıl*, 12. *tevatür (mütevâtir)*, 13. *azîz*, 14. *meşhûr*, 15. *ferd*, 16. *sahîh*, 17. *hasen*, 18. *zayıf*, 19. *mu'allak*, 20. *mursel*, 21. *garîb*, 22. *munkatı*, 23. *mu'dal*, 24. *mudelles (tedlisu'l-isnad, tedlisu's-suyûh)*, 25. *şaz*, 26. *maklûb*, 27. *muallel*, 28. *muzdarib*, 29. *mevzu*, 30. *metruk*,

40 Çiçek, M. Halil, *Şark Medreselerinin Serencâmı*, Beyan Yay., İstanbul, 2009, s. 73.

41 Şu anda Ohin'de müderrislik yapan Şeyh Nur Muhammed (Şeyh Alauddin'in torunu) ile yaptığımız görüşmede kendisi bu hususu dile getirdi.

31. *munker*, 32. *mudrec*, 33. *âlî isnad*, 34. *nâzil isnad*, 35. *muselsel*, 36. *mu'an'an*, 37. *mubhem*, 38. *mudebbec*, 39. *muttafik ve mufterik*, 40. *mu'telif ve muhtelif*.

Şeyh Alauddin'in manzumesinde yer alan ıstılahların sıralanışını verdikten sonra iki manzumeyi ıstılahların sıralanışı açısından karşılaştırmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bu açıdan baktığımızda *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'nin karışık olduğunu söylemek mümkündür. Şöyleki, makbûl hadis türleriyle (*sahîh*, *hasen*) başlayan manzume zayıf hadisin tanımına geçmiştir. Ardından hadisin isnad edildiği kaynağa göre aldığı isimlerden *merfû*' ve *maktû*' ıstılahlarının tanımını veren el-Beykûnî, bu ikisiyle birlikte zikredilmesi gereken *mevkûfu*, *musned*, *muttasıl*, *muselsel*, *azîz*, *meşhûr*, *mu'an'an*, *mubhem*, *âlî isnad*, *nâzil isnad*tan sonra 15. sırada tanımlamaktadır. Bundan sonra *murselin* tanımını veren müellifin zayıf hadislerin türlerine devam edeceğini beklerken, *azîz* ve *meşhûr* ile birlikte zikredilmesi gereken *garîb*in tanımından sonra diğer zayıf türlerini zikrettiğini görüyoruz. Aynı şekilde *ferd* hadisin tanımını da geri kalan zayıf hadis türlerinin arasında veren müellif, arada *mudebbec* hadisi verdikten sonra ravilerin isimleriyle ilgili olan *muttafik* ve *mufterik* ile *mu'telif* ve *muhtelif*'in tanımını verdikten sonra *munker* ile *metruk* hadis çeşitlerini anlatmaktadır. Son olarak da *mevzu* hadisin tanımını yaparak hadis türlerini bitirmektedir.

Şeyh Alauddin ise, manzumesine hamdele ve salveleden sonra Hadis ilminin tanımını yaparak başlamıştır. Bundan sonra, el-Beykûnî'nin manzumesinde yer vermediği sened, metin, hadis, haber, eser, gibi bu ilmin en çok kullanılan ıstılahlarının tanımını vermiştir. Hadislerin isnad edildikleri kaynağa göre aldıkları isimleri (7. *merfû*', 8. *maktû*', 9. *Mevkûf*) bir arada verdikten sonra her üçü için isnadında kopukluk olmadığını bildirmek amacıyla kullanılan *musned* ve *muttasıl*ın tanımını geçmiştir.

Bilindiği gibi hadisler senedlerinin çokluğuna göre mütevatir ve ahad diye ayrılırlar. Müellif buna dikkat ederek el-Beykûnî'nin manzumesinde yer vermediği *mütevatir*in tanımını zikrettikten sonra *ahad* haber çeşitlerini (*azîz*, *meşhûr*, *ferd*) de bir arada anlatmıştır.

Sahîh ve *hasen*in tanımını ve şartlarını vermek suretiyle makbul hadisleri anlatan müellif, zayıf hadisin tanımına ve çeşitlerine geçmiştir. Zayıf hadis türlerini zikrederken onun da el-Beykûnî gibi *garîb* hadisin tanımını bunların arasında zikrettiğini görüyoruz. Zayıf hadis türlerini bitirdikten sonra senedin tanımıyla bir arada verilmesi gereken *âlî isnad* ile *nâzil isnad*ın tanımını yapan müellif, hadisin rivayeti esnasında kullanılan tabirlere göre isim almış olan *muselsel* ile *mu'an'an* ıstılahlarıyla devam etmiştir.

Şeyh Alauddin, bunlardan sonra ise ravilerin yaş ve isimleri gibi sahip oldukları özelliklerden doğan *mubhem*, *mudebbec*, *muttafik* ve *mufterik* ile

mu'telif ve *muhtelif*'in tanımlarını vermiş ve manzumeyi Hz. Peygamber'e ve alına salat ve selam getirerek bitirmiştir.

Görüldüğü gibi, genel itibarıyla değerlendirildiğinde Şeyh Alauddin'in manzumesinin daha düzenli olduğu söylenebilir. Birbiriyle alakalı ıstılahları bir iki tanesi müstesna bir arada vermeye çalışması, muhtemelen *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'deki karışıklığı gidermeye yöneliktir.

4. Şeyh Alauddin'nin manzumesinde dikkat çeken önemli noktalardan biri de *el-Beykûnî*'nin manzumenin sonunda zikrettiği *mevzu* hadisi *zayıf* hadis türleri arasında zikretmesidir. Kanaatimce *el-Beykûnî*'ni yaptığı daha isabetlidir. Böylece *mevzu* hadisin *zayıf* hadisin bir türü değil de müstakil bir çeşit olarak ele alınması durumu söz konusu olabilir ki bu çok önemlidir. Zira *mevzu* hadisi, İbnu's-Salâh'ın yaptığı gibi,⁴² en kötü şekli olarak bile olsa, *zayıf* hadisin içinde zikretmek doğru değildir. *Mevzu* hadis, ister kasten ister hataen olsun, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ağzından uydurulan ve iftira ile ona isnad edilen sun'i söz demektir.⁴³ Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.) ile hiçbir ilgisi yoktur. *Zayıf* hadisin ise düşük de olsa Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşma ihtimali vardır.⁴⁴ Bu durumda *mevzu* hadisi *zayıf* hadisin bir türü olarak zikrettiğimizde ona da böyle bir ihtimal tanımış oluruz ki, bu kabulü mümkün olmayan bir sonuca götürebilir. Dolayısıyla *mevzu* hadisin, *zayıf* hadisin bir türü olarak değil de müstakil olarak ele alınması daha doğru olur diye düşünüyoruz.⁴⁵

5. Şeyh Alauddin, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'de zikredilmiş olan bazı ıstılahların tanımlarında da değişiklikler yapmıştır. Sözkonusu değişikliklerden ilkinin *musned* ile *muttasıl* hadislerin tanımında görüyoruz. *el-Beykûnî*, bu iki ıstılahı şu şekilde tanımlamıştır:

وَالْمُسْنَدُ الْمُتَّصِلُ الْإِسْنَادِ مِنْ
رَاوِيهِ حَتَّى الْمُصْطَفَىٰ وَمُ يَنْ
وَمَا يَسْمَعُ كُلُّ رَاٍ يَتَّصِلُ
إِسْنَادُهُ لِلْمُصْطَفَىٰ فَالْمُتَّصِلُ

42 Bkz. İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-Hadîs*, tahk. Nureddin İtır, Şam, 1986, s. 98.

43 İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s.98; es-Suyûtî, *Tedribu'r-Râvî*, tahk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut, 1993, I,232; Kandemir, M. Yaşar, *Mevzu Hadisler*, DİB Yay. Ankara, 1984, s. 20; Bağcı, H. Musa, *Hadis Tarihi ve Metodolojisi*, s. 87.

44 İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s. 99;

45 Konuyla ilgili bkz. Emir es-San'anî, *Tavdihul-Efkâr li Ma'ânî Tenkihi'l-Enzâr*, Beyrut, 1997, II, 53; Bağcı, H. Musa, *a.g.e.*, s.88-89.

(*Musned*, senedi Hz. Peygamber'e kadar kesintisiz olarak varan hadistir. *Muttasıl*, isnadı Hz. Peygamber'e varıncaya kadar her ravinin şeyhinden işite-rek aldığı hadistir.)⁴⁶

Şeyh Alauddin ise, sözkonusu ıstılahları şu şekilde vermektedir:

والمسند المتّصل الاسناد من   راويه حتّى أصله إن لم يكن
وما يسمع كلّ راوٍ يتّصل   اسناده الأصل فهو المتّصل

Görüldüğü gibi Şeyh Alauddin, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'deki tanımında yer alan *المصطفى* (Hz. Peygamber) tabiri yerine *أصله* tabirini kullanmıştır. Bu, yerinde bir müdahale olmuştur. Her ne kadar el-Hâkim en-Neysâbûrî (ö.405/1014) *musnedî* ilk ravisinden Rasulullah'a (s.a.v.) kadar muttasıl olarak rivayet edilmiş; yani *merfû*' olan hadis olarak açıklamışsa⁴⁷ da bu yapılmış yegane tanım değildir. el-Hatîb el-Bağdâdî (ö.463/1071) *musned* ıstılahının ravisinden kaynağına kadar senedi kesintisiz olan hadis için kullanıldığını da belirtmiştir.⁴⁸ Hal böyle olunca Şeyh Alauddin'in kullandığı tabirin, her iki tanımı da kapsadığı için, daha isabetli olduğunu söylemek mümkündür. Zira hadisin kaynağı Rasulullah (s.a.v.) ise Ona kadar kesintisiz bir isnadla varan hadis kastedilmiş olur, yok eğer sahabi ise bu sefer de ona kadar kesintisiz bir isnadla varan hadis kastedilmiş olur.

Şeyh Alauddin, *muttasıl* hadisin tanımında da aynı şekilde Hz. Peygamber yerine hadisin kaynağı tabirini kullanmıştır. Bunun da isabetli olduğunu belirtelim. Zira *muttasıl* tabiri, İbnu's-Salâh'ın belirttiği gibi, hem *merfû*' hem de *mevkûf* hadisler için ortak kullanılan bir tabir olup, isnadın kesintisiz olduğunu ifade etmektedir.⁴⁹ *Muttasıl* tabirinin isnadında kopukluk bulunmayan *maktû*' hadis için kullanıldığı da belirtilmiştir.⁵⁰ Dolayısıyla el-Beykûnî'nin *muttasıl* sadece senedi kesintisiz olan *merfû*' hadis olarak açıklaması eksik bir tanımdır. Şeyh Alauddin'in tanımı ise *muttasıl*ın zikrettiğimiz her üç çeşidini de kapsamaktadır.

46 el-Beykûnî, Ömer b. Muhammed, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye (Zurkanî şerhiyle)* tahk. Sa-lah Muhammed Avida, Beyrut, 2004, s. 7.

47 el-Hâkim en-Neysâbûrî, *Mârifetu Ulûmi'l-Hadis*, tahk. Mu'zam Huseyn, Medine, 1977, s. 17.

48 el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, thk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut, 1986, s. 37; İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, 42-43; Koçyiğit, Talat, *Hadis İstılahları*, AÜİF Yay. Ankara, 1985, s. 313.

49 İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s. 44.

50 Bkz. Koçyiğit, Talat, *a.g.e.*, s. 349.

6. el-Beykûnî, *azîzi* iki veya üç kişinin rivayet ettiği hadis, *meşhuru* ise üçten fazla kişinin rivayet ettiği hadis şeklinde tanımlamıştır.⁵¹

عَزِيزٌ مَّرْوِيٌّ اِثْنَيْنِ اَوْ ثَلَاثَةً مَشْهُورٌ مَّرْوِيٌّ فَوْقَ مَا ثَلَاثَةً

Şeyh Alauddin ise, aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi *azîzi* iki kişinin rivayet ettiği hadis, *meşhuru* da üç kişinin rivayet ettiği hadis şeklinde tanımlamıştır.

عَزِيزَنَا الْمَرْوِيُّ عَنْ اِثْنَيْنِ مَشْهُورٌ رُوِيَ فَوْقَ مَا اِثْنَيْنِ

Beykûnî'nin zikrettiği tanımı, İbnu's-Salâh (ö.643/1245) ile İbn Dakîk el-İd (ö.702/1302), İbn Mende'den (ö.395/1005) nakletmişlerdir.⁵² Muhammed b. Tahir el-Makdisî'nin de (ö.507/1113) aynı kanaatte olduğu belirtilmiştir.⁵³ İbn Hacer ise, *azîzi* en az iki ravisi bulunan hadis olarak tanımlamıştır.⁵⁴ Şeyh Alauddin'nin yaptığı düzeltmede İbn Hacer'in tanımını esas aldığı görülmektedir.

Meşhûr hadisin tanımında da benzer bir durum söz konusudur. el-Beykûnî, yine İbn Mende'den⁵⁵ nakledilen görüşü esas alıp üçten fazla kişinin rivayeti olarak tanımlamışken Şeyh Alauddin, İbn Hacer'in tanımını esas alıp üç kişinin rivayeti olarak tanımlamıştır.⁵⁶ Aslında İbn Mende'nin ifadelerinde meşhûrun üçten fazla kişinin rivayeti olduğu açıkça belirtilmiş değildir. O, *garîb* bir hadisi iki veya üç kişi rivayet ederse aziz olur, bir cemaat rivayet ederse meşhur olur, demiştir.⁵⁷ Cemaat lafzını İbn Hacer gibi üçe hamletmek mümkün olmasına rağmen el-Beykûnî, muhtemelen, *azîz* ile karışmasını diye *meşhûru* üçten fazla kişinin rivayeti olarak tanımlamıştır.

7. Şeyh Alauddin, el-Beykûnî'nin zikrettiği sahih tanımında da İbn Hacer el-Askalânî'nin tanımının etkisiyle olduğunu düşündüren bir değişiklik yapmıştır. el-Beykûnî, sahih hadisi, adil, **zabtında ve naklinde mute-med** ravinin muttasıl bir isnadla rivayet ettiği şaz ve muallel olmayan hadis

51 el-Beykûnî, *a.g.e.*, s. 7.

52 Bkz. İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s. 270; İbn Dakîk el-İd, *el-İktirâh*, Beyrut, 1986, s. 49.

53 Bkz. el-İrâkî, *Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadis*, tahk. A. Muhammed Şakir, Kahire, 1988, s. 317.

54 İbn Hacer, *Nuzhetu'n-Nazar fi Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*, tahk Abdulkerim el-Fadîlî, Beyrut, 2009, s. 28.

55 Bkz. İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s. 270; İbn Dakîk el-İd, *a.g.e.*, s. 49.

56 Bkz. İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 27.

57 Bkz. İbnu's-Salâh, *a.g.e.*, s. 270; İbn Dakîk el-İd, *a.g.e.*, s. 49.

olarak tanımlamıştır.⁵⁸ Bu tanımı olduğu gibi alan Şeyh Alauddin, “**zabtında ve naklinde mutemed**” yerine zabtının tam olması gerektiğini belirten *مُسْتَكْمَلٌ فِي ضَبْطِهِ وَنَقْلِهِ* şeklinde bir açıklama yapmıştır ki bu, İbn Hacer’in tanımını çağrıştırmaktadır.⁵⁹

8. Şeyh Alauddin’in tanımında değişiklik yaptığı ıstıhlardan biri de *metrûk* hadistir. O, Beykûnî’nin, “zayıf olduğunda icma edilen bir ravinin tek başına rivayet ettiği hadis” olarak tanımladığı *metrûku* “yalancılıkla itham edilmiş bir ravinin tek başına rivayet ettiği hadis” şeklinde tanımlamıştır.

İbnu’s-Salâh’ın güvenilir olmayan ravinin tek başına rivayeti olarak nitelendirdiği *metrûku*⁶⁰ İbn Hacer, ravisinin yalancılıkla itham edilmesi sebebiyle (*bi sebebi ittihâmihi bi’l-keziib*) merdud olan hadis olarak tanımlamış⁶¹ ve yalancılıkla ithamı (*ittihâmuhu bi’l-keziib*) da Hz. Peygamber’in hadislerinde yalancılıkla itham edilmiş olma ya da Hz. Peygamber’in hadislerinde yalan söylediği görülmesi bile günlük konuşmalarında yalancı olarak bilinme şeklinde açıklamaktadır. İşte bu tür ravilerin tek başlarına rivayet ettikleri ve bilinen kaidelere aykırı olan hadislere *metrûk* hadis denir.⁶²

Kanaatimizce Şeyh Alauddin burada da İbn Hacer’in tanımını esas aldığı için böyle bir değişiklik yapmıştır.

9. Bu makalede ele alacağımız son ıstıhlalar *muttefik* ve *mufterik* ile *mu’telif* ve *muhtelif* ıstıhlarıdır. el-Beykûnî, aşağıdaki beyitlerde “Yazılışı ve okunuşu aynı olan isimlere *muttefik* denir. Bunun zıttı *mufterik*dir. Yazılışı

58 el-Beykûnî, *a.g.e.*, s. 7.

أَوْهَا "الصحيح" وهو ما اتصل
إِسْنَادُهُ وَلَمْ يُشَدَّ أَوْ يُعَلَّ
مُعْتَمَدٌ فِي ضَبْطِهِ وَنَقْلِهِ
يُرْوَى عَنْ عَدْلٍ صَابِغٍ عَنْ مِثَالِ

59 Bkz. İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 38. İbnu’s-Salâh’ın “adil ve **zabıt** ravinin muttasıl isnadla rivayet ettikleri şaz ve muallel olmayan hadis” şeklindeki sahih tanımını (Bkz. İbnu’s-Salâh, *a.g.e.*, s. 11) İbn Hacer, “adil ve **zabıtı tam** olan ravinin muttasıl isnadla rivayet ettiği şaz ve muallel olmayan hadis” şeklinde değiştirmiştir.

60 İbnu’s-Salâh, *a.g.e.*, s. 77. Beykûnî’nin manzumesini şerheden es-Suleymânî, İbnu’s-Salâh, en-Nevevî ile el-İrakî’nin *metrûk* hadisten söz etmediklerini belirtmiştir. (bkz. es-Suleymânî, *el-Cevâhirü’s-Suleymâniyye*, s. 370). Bunun doğru olmadığını belirtmek gerekir. Zira İbnu’s-Salâh, *metrûku* mustakil bir nev’ olarak ele almamışsa da şazı tanımlarken Ebu Ya’lâ el-Halîlî’den naklen “Şaz, tek isnadı bulunan, sika veya gayr-i sika ravinin tek başına rivayet ettiği dir. Tek başına rivayette bulunan ravi sika değilse metrûk olur...” demektedir. (Bkz. *Uhumu’l-Hadis*, s. 77). en-Nevevî de aynı ifadeleri kendi eserinde nakletmiştir. (Bkz. *Tedribu’r-Râvî*, I, 195).

61 İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 71.

62 İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 68.

aynı olanlar *mu'telif*tir. Bunun da zıttı *muhtelif*tir," demek suretiyle söz konusu ıstılahları tanımlamıştır. Şeyh Alauddin de sadece beyitlerde yer alan ضِدُّهُ kelimelerini مِثْلُهُ kelimeleriyle değiştirmekle yetinmiştir.

مُتَّفِقٌ لَفْظاً وَحَطَأً مُتَّفِقٌ   وَضِدُّهُ فِيمَا دَكَّرْنَا الْمُفْتَرِقُ
مُؤْتَلَفٌ مُتَّفِقٌ الْخَطِّ فَقَطْ   وَضِدُّهُ مُخْتَلِفٌ فَاحْشِ الْعَلَطُ

el-Manzumetu'l-Beykûniyye şarihi ez-Zurkânî'nin (ö.1122/1710) belirttiği gibi ضِدُّهُ kelimesinin مِثْلٌ manasında da kullanıldığını nazarı dikkate aldığımızda⁶³ buradaki kelime değişikliğinin manayı etkilemediğini söyleyebiliriz.

Görüldüğü gibi ikisinin ibaresinden muttefik ile mufteriki ayrı ayrı neviler olarak algıladıklarını söylemek mümkündür. Halbuki "isim, kunye ve nesebleri yazılış ve okunuş yönünden aynı, fakat şahısları yönünden ayrı olan raviler hakkında kullanılan bir tabir" olan *muttefik* ve *muhtelif* tek bir nev'dir.⁶⁴ Aynı şekilde "isim, lakab ve neseblerden yazılış (hat) yönünden aynı, fakat okunuş yönünden ayrı olan" ravileri ifade etmek için kullanılan⁶⁵ *mu'telif* ve *muhtelif* tabirini de, tek bir nev'i ifade etmek üzere kullanılan bir ıstılah olmasına rağmen, birbirinden farklı iki nev' şeklinde ele aldıklarını görüyoruz.

10. Şeyh Alauddin, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'nin sonunda yer alan şu iki beyiti de dışarıda bırakmıştır.

وَقَدْ أَتَتْ كَالجَوْهَرِ الْمُكُونِ   سَمِيئُهَا مَنْظُومَةُ الْبَيْفُونِي
فَوْقَ الثَّلَاثِينَ بِأَرْبَعِ أَتَتْ   أَقْسَامُهَا تَمَّتْ بِحَجْرِ خَيْمَتِ

(Gizli cevher gibi oldu. Adını *Manzûmetu'l-Beykûni* koydum, otuz dört beyit oldu böylece hadis kısımları tamamlandı ve hayırla sonlandı).⁶⁶ Bunun yerine şöyle bir beyitle manzumesini bitirmiştir.

وَ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَ السَّلَامِ   عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ الْكِرَامِ

Sonuç

Ohin Medresesi, klasik şark medreselerinin günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş bilinen örneklerindedir. Onun bugüne kadar kesintisiz bir şekilde gelmesinde, kurucusu Şeyh Fethullah'tan (ö.1317/1899) sonra müderrislik yapan Şeyh Alauddin (ö.1369/1949) önemli bir rol oynamıştır. Medresedeki

63 ez-Zurkânî, *a.g.e.*, s. 208.

64 Bkz. İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 113; Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, s. 349.

65 Bkz. İbn Hacer, *a.g.e.*, s. 113; Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 336.

66 el-Beykûnî, *a.g.e.*, s. 8.

öğretim faaliyetini, yaşadığı dönemin çok zor olan şartlarına rağmen devam ettiren Şeyh Alaüddin, geride bıraktığı eserlerle de dikkat çekmektedir. Fıkıh, akaid, tecvid, mantık, vad', beyân ve munazara ilimlerine dair yazdığı eserlerinin yanın da hadis usulüne dair manzum bir risalesi de bulunmaktadır.

Hadis Usulüne dair olan sözkonusu risale, Ömer b. Muhammed b. Fettûh el-Beykûnî' (ö.1080/1669) tarafından yazılmış olan *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'yi esas alan bir çalışmadır. Şeyh Alaüddin, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'nin beyitlerinin sıralanışını aralarında bazı takdim ve tehirler yaparak değiştirdiği gibi bazı beyitlerini de dışarıda bırakmıştır. Beykûnî'nin ele almadığı bazı ıstılahları de ekleyen Şeyh Alaüddin, bu şekliyle otuz dört beyitten oluşan *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye*'yi kırk beyitte yeniden inşa etmiş gibidir.

İki manzumeyi karşılaştırdığımız zaman, Şeyh Alaüddin'in manzumesinin, ıstılahları birbirleriyle olan münasebetlerini dikkate alarak sıraladığı için, daha düzenli ve akıcı olduğunu söylemek mümkündür. Eklediği ıstılahlarla daha derli toplu bir usûl bilgisi sunan Şeyh Alaüddin, bazı ıstılahların tanımlarında İbn Hacer el-Askalânî'nin Nuhbetu'l-Fiker'inin etkisiyle olduğunu düşündüğümüz bazı değişiklikler de yapmıştır.

Kaynakça

Bağcı, H. Musa, "Hadis Çalışmalarının Gerileme Dönemlerinde Hadiste İctihad Kapısının Kapatılması Sorunu", *İslam'ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri Sempozyumu*, 541-573, Ankara, 2003.

..... *Hadis Tarihi ve Metodolojisi Ders Notları*, Diyarbakır, 2011.

el-Bağdâdî, el-Hatîb Ebu Bekr Ahmed b. Ali, *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, , tahk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut, 1986

Beroje, Sahip, *Şeyh Fethullah el-Verkanisî*, "Bazı Fikhî Görüşleri ve Fikhî Anlayışı", *Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 721-742, İstanbul, 2008.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Edebiyatı*, İFAV Yay. İstanbul, 1989.

Çiçek, M. Halil, *Tatvan ve Çevresinde İlmi Çalışmalar ve Ohin Medresesi Örneği*, Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, 2008.

....., *Şark Medreselerinin Serencâmı*, Beyan Yay., İstanbul, 2009.

Emîr es-San'anî, Ebu İbrahim Muhammed b. İsmail, *Tavdihu'l-Efkâr li Mâ'ânî Tenkihi'l-Enzâr*, Beyrut, 1997.

Güneş, Seyfullah, *Cumhuriyet Döneminde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Hadis Öğretimi*, (Y.Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Y. Lisans Tezi), Van, 2011.

el-İrâkî, Zeynuddin Abdurrahim b. Huseyn, *Fethu'l-Muğis bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadis*, tahk. A. Muhammed Şakir, Kahire, 1988, s. 317.

İbn Cubrîn, Abdullah b. Abdurrahman, *es-Semerâtu'l-Ceniyye fi Şerhi'l-Beykûniyye*, Riyad, 1416.

İbn Dakik el-'Îd, *el-İktirâh fi Beyâni'l-Istilâh*, Beyrut, 1986.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Nuzhetu'n-Nazar fi Şerhi Nuhbeti'l-Fiker*, tahk. Abdulkerim el-Fadîlî, Beyrut, 2009

İbnu's-Salâh, Ebu Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-Hadis*, tahk. Nureddin İtır, Şam, 1986.

Kandemir, M. Yaşar, *Mevzu Hadisler*, DİB Yay. Ankara, 1984.

Kırbaşoğlu, M. Hayri, "İmam Şafî'nin "Risâle" sinin Hadis İlmindeki Etkileri", *İslami Araştırmalar Dergisi (Hadis-Sünnet Özel Sayısı)*, XI/1,2,3, Ankara, 1997.

Koçkuzu, Ali Osman, "el-Beykûniyye", *DİA*, VI, s. 68. İstanbul, 1992.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Istılahları*, AÜİF Yay. Ankara, 1985.

Korkusuz, M. Şefik, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşebendî*, İstanbul, 2010.

en-Neysâbü'rî, el-Hâkim Ebu Abdillah, *Mârifetu Ulûmi'l-Hadis*, tahk. Mu'zam Huseyn, Medine, 1977.

el-Ohinî, Muhammed Asım, *Birketu'l-Kelimât fi Menâkibi Bâdi's-Sâdât*, Şarkiyat Araştırmaları Derneği Kütüphanesi yazmalar bölümü.

Öztoprak, Sadreddin, *Şark Medreselerinde Bir Ömür*, Beyan Yay, İstanbul, 2003.

Sıracuddin, Abdullah, *Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, Haleb, 2009.

es-Suleymânî, Ebu'l-Hasan Mustafa b. İsmail, *el-Cevâhiru's-Suleymâniyye Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye*, Riyâd, 2006.

es-Suyûtî, Celaluddin Abdurrahman, *Tedribu'r-Râvî*, tahk. Ahmed Ömer Haşim, Beyrut, 1993.

Yalar, Mehmet, "Tatvan ve Çevresinde Tarihi Medrese Geleneği", *Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, 643-658, İstanbul, 2008.

Yücel, Ahmet, *Hadis Usûlü*, İFAV, İstanbul, 2011.

ez-Zurkânî, Muhammed b. Abdalbâkî, *el-Manzûmetu'l-Beykûniyye bi Şerhi Muhammed b. Abdalbâkî ez-Zurkânî*, tahk. Salah Muhammed Avida, Beyrut, 2004.

EK-1

Şeyh Alauddin'in Manzumesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ابدأ بالحمد مصلياً على	محمد خير نبي ارسلنا
و آله الغرّ الكرام البرره	وصحبه المنتخبين الخيره
علم الحديث ذو قوانين مُحدّد	يدرى بما احوال متن و سنده
فالسند الإخبار عن طريق	كالإسناد لدى الفريق
و المتن ما انتهى إليه السند	من الكلام و الحديث قيّدوا
بما أضيف للنبيّ من قول أو	فعل أو تقرير و نحوها حكوا
و قيل بل ذاك يرادف الخبر	و شهّروا ⁶⁷ شمول هذين الأثر
فما أضيف للنبيّ المرفوع	و ما لتابع هو المقطوع
و ما أصفته الى الأصحاب من	قول و فعل فهو موقوفٌ زُكّن
و المسند المتّصل الاسناد من	راويه حتّى أصله إن لم يكن
و ما بسمع كلّ راوٍ يتّصل	اسناده الأصل فهو المتّصل
تواترٌ مروئيٌّ ⁶⁸ جمع يُستحال	وفاقهم في كذب ذلك المقال
عزيزنا المرويُّ عن إثنين	مشهورٌ رُوِي فوق ما إثنين
والفرد ما قيّدته بثقة	او مصرٍ او جمعٍ على رواية
ثمّ الصحيح منها و هو ما اتّصل	اسناده و لم يشُدَّ ولم يُعلّ

67 Elimizdeki nüshada شهِرُوا kelimesinin altında başka bir nüshada kelimenin حكموا şeklinde olduğu belirtilmektedir.

68 Elimizdeki nüshada مروِي kelimesinin altında başka bir nüshada kelimenin انباء şeklinde olduğu belirtilmektedir.

يُرْوِيهِ عَدْلٌ ضَابِطٌ عَنْ مِثْلِهِ   مُسْتَكْمَلٌ فِي ضَبْطِهِ وَ نَقْلِهِ
وَ الْحَسَنِ الْمَعْرُوفَ طَرِيقاً وَغَدَتْ   فِي ضَبْطِهَا لَا كَالصَّحِيحِ اشْتَهَرَتْ⁶⁹
وَ كُلِّ مَا عَنِ رَتْبَةِ الْحَسَنِ قَصُرَ   فَهُوَ الضَّعِيفُ وَ هُوَ أَقْسَاماً كَثُرَ
فَمَا حَذَفَتْ مِنْ أَوَّلِ السَّنَدِ   أَوْ كَلِمَةٍ مَعْلُوقٍ يَا ذَا الرَّشِدِ
وَ مَرْسَلٌ مَا فَوْقَ تَابِعٍ سَقَطَ   وَ قُلٌّ غَرِيبٌ مَا رَوَى رَاوٍ فَقَطَّ
وَ كُلُّ مَا لَمْ يَتَّصِلْ بِحَالٍ   اسْنَادُهُ مَنْقُوعٌ الْاَوْصَالِ
وَ الْمُعْضَلُ السَّاقِطُ مِنْهُ إِثْنَانِ   وَ مَا أَتَى مُدَلَّساً نَوْعَانِ
فَالأَوَّلُ الْاسْقَاطُ لِلشَّيْخِ وَ أَنْ   يَنْقُلُ عَمَّنْ فَوْقَهُ كَعَنْ وَ أَنْ
وَ الثَّانِي لَا يُسْقِطُهُ لَكِنْ يَصِفُ   أَوْصَافَهُ بِمَا بِهِ لَا يَنْعَرَفُ
وَ مَا يُخَالِفُ ثِقَةً فِيهِ الْمَلَا   فَالشَّاذِ وَ الْمَقْلُوبِ قِسْمَانِ تَلَا
أَبْدَالَ رَاوٍ مَا بَرَاوٍ قِسْمِ   وَ قَلْبِ اسْنَادٍ لِمَتْنٍ قِسْمِ
وَ مَا بَعَلَّةٍ غُمُوضٍ أَوْ خَفَا   مُعَلَّلٌ عِنْدَهُمْ قَدْ عُرِفَا
وَ ذُو اخْتِلَافٍ سَنَدٍ أَوْ مَتْنِ   مُضْطَرِبٌ عِنْدَ أَهْلِ الْفَنِّ
وَ الْكَذِبُ الْمُخْتَلَقُ الْمَصْنُوعُ   لِأَصْلِهِ فَذَلِكَ الْمَوْضُوعُ
مَتْرُوكُهُمْ مَا وَاحِدٌ أَنْفَرَدَ   مُتَهَمٌ بِكَذِبِهِ فَهُوَ كَرَدَ
وَ الْمُنْكَرُ الْفَرْدُ بِهِ رَاوٍ عَدَا   أَوْصَافَهُ لَا تَحْمِلُ التَّفْرُدَا
وَ الْمُدْرَجَاتُ فِي الْحَدِيثِ مَا أَتَتْ   مِنْ بَعْضِ أَلْفَاظِ الرُّوَاةِ اتَّصَلَتْ
وَ كُلُّ مَا قَلَّتْ رِجَالُهُ عَلا   وَ ضِدُّهُ ذَاكَ الَّذِي قَدْ نَزَلَا

69 Elimizdeki nüshada اشتهرت kelimesinin altında başka bir nüshada kelimenin استكملت şek-
linde olduğu belirtilmektedir.

مُسَلْسَلٌ قُلُّ مَا عَلٰی وَصَفِ اَتٰی   مثلُ اَمَا وَ اللّٰهُ اُنْبَاٰنِ الْفَقٰى
 كَذٰلِكَ قَدْ حَدَّثَنِيَه قَائِمًا   اَوْ بَعْدَ اَنْ حَدَّثَنِي تَبَسَّمَا
 مُعْنَعْنٌ كَعْنٌ سَعِيدٍ عَن كَرَم   وَ مُبَهَّمٌ مَا فِيَه رَاوٍ لَمْ يُسَمَّ
 وَ مَا رَوٰى كُلُّ قَرِيْنٍ عَن اَخِيَه   مُدَبَّجٌ فَاَعْرِفِيَه حَقًّا وَ اُنْتَجِيَه
 مُتَّفِقٌ لَفْظًا وَ خَطًا مُتَّفِقٌ   وَ مِثْلُهُ فِيَمَا ذَكَرْنَا الْمِفْتَاقُ
 مُؤْتَلَفٌ مُتَّفِقٌ الْخَطَّ فَقَط   وَ مِثْلُهُ مُخْتَلِفٌ فَاخْشِ الْعَلَطُ
 وَ اَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَ السَّلَام   عَلٰى النَّبِيِّ وَ آلِهِ الْكِرَام

